

# ЗМІСТ

|                                                                                                  |          |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------|----------|
| <b>І мертві, і живі,<br/>й непроговорені:<br/>літературне покоління<br/>Першої світової.....</b> | <b>5</b> |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------|----------|

## **ЕРНЕСТ ГЕМІНГВЕЙ**

|                           |    |
|---------------------------|----|
| Із книги «У наш час»..... | 21 |
|---------------------------|----|

## **ФРЕНСІС СКОТТ ФІЦДЖЕРАЛЬД**

|                     |     |
|---------------------|-----|
| Волоцюга.....       | 81  |
| Голова і плечі..... | 107 |

## **ВІЛЬЯМ ФОЛКНЕР**

|                           |     |
|---------------------------|-----|
| Усі ці мертві пілоти..... | 143 |
| Ad astra.....             | 173 |

## **ТОМАС ВУЛФ**

|                         |     |
|-------------------------|-----|
| Загублений хлопчик..... | 199 |
|-------------------------|-----|

## **ВІЛФРЕД ОВЕН**

|                                 |     |
|---------------------------------|-----|
| Гімн для приреченої молоді..... | 245 |
| 1914.....                       | 246 |
| Дивна зустріч.....              | 247 |

## **ЗІГФРІД САССУН**

|                 |     |
|-----------------|-----|
| Солдати.....    | 249 |
| Контратака..... | 251 |
| Наряд.....      | 253 |

## **РОБЕРТ ГРЕЙВС**

|                   |     |
|-------------------|-----|
| Біля вогнища..... | 255 |
|-------------------|-----|

## **РІЧАРД ОЛДІНГТОН**

|                       |     |
|-----------------------|-----|
| Бомбардування.....    | 257 |
| Окопна ідилія.....    | 258 |
| Живі могили.....      | 259 |
| Чужа спокута.....     | 260 |
| Магія слів.....       | 261 |
| Вогневий вал.....     | 262 |
| Монолог наодинці..... | 263 |
| Кулемети.....         | 264 |

## **ЕЗРА ПАУНД**

|                                   |     |
|-----------------------------------|-----|
| 3 поеми «Г'ю Селвін Моберлі»..... | 265 |
|-----------------------------------|-----|

## **ФРЕДЕРІК МЕННІНГ**

Траншеї.....267

Гармати.....269

## **МЕРІ БОРДЕН**

Де Господь?.....270

Пісня багнюки.....273

## **МЕЙ СІНКЛЕР**

Польовий шпиталь під час відступу.... 275

## **БЛЕЗ САНДРАР**

Оріон.....277

## **ДРІЄ ЛЯ РОШЕЛЬ**

Слова на прощання.....278

Триптих смерті.....281

## **ГІЙОМ АПОЛЛІНЕР**

Пагорб 146.....285

Мрія.....287

Гарненька руда дівчина.....289

Є.....291

## І мертві, і живі, й непроговорені: літературне покоління Першої світової

Розповісти про цю генерацію можна дуже по-різному. Можна було би написати про 20-ті, Париж та роман Гемінгвея «Фієста», у якому в ролі епіграфа він використав слова Гертруди Стайн про «втрачене покоління». Про те, як Стайн своєю чергою почула ці слова від власника французької автомайстерні, який сварив молодого механіка, що зледащів після повернення з фронту. Про те, як згодом, багато років потому, Гемінгвей відхрещувався від цього визначення і називав його дурнуватим кліше.

Так само можна було би говорити про сьогодення, проводити аналогії, шукати подібності. Мовляв, тепер, коли ми стоїмо на порозі нових 20-х, варто шукати історичні паралелі саме з 20-ми роками минулого століття. В українській літературі це був час Розстріляного Відродження. У США та Західній Європі та ж генерація отримала назву «Втрачене покоління». Звичайно, між ними було небагато спільного. Різний досвід, різні травми, різні прагнення і марення, зрештою, різна доля. Але якось так

склалося, що зараз нам здаються навдивовижу цікавими та актуальними твори і тих, і інших.

Можливо, тому що перш за все їм ішлося про радикальне оновлення літератури та мистецтва. Оновлення та омолодження, адже тоді письменниками ставали зовсім молоді люди, які – як, зрештою, можна сказати про кожне покоління – вирішили відкинути всі правила та закони попередників і створити щось абсолютно нове. Нова експериментальна проза, нова авангардистська поезія, нова документальна журналістика.

І ще одним спільним знаменником цього покоління був якийсь загальний настрій, який можна описати як песимістичний цинізм чи то цинічний песимізм – мовляв, увесь світ котиться у прірву, тож гуляймо та веселімося, поки молоді! Чимось схоже на перші рядки студентського гімну «Гавдеамус», створеного анонімним вагантом ще у Середньовіччі. Адже, зрештою, у кожної доби були свої втрачені покоління. І, певно, кожному поколінню полестила би така назва, яка немов натякає: подивіться, як несправедливо з нами обійшовся цей світ. Утім, насправді все було не так трагічно. Це покоління дало світу декількох лавреатів Нобелівської премії з літератури, багатьох знаменитостей, ще більшу кількість просто хороших письменників та поетів, яких досі вивчають у шкільних та університетських програмах, перевидають та перекладають новими мовами. Хтось із них більш знаний, хтось менш. Ця антологія зібрана так, аби познайомити читача з менш відомими текстами класиків та водночас – із найкращими текстами мало-відомих авторів.

Відкривають збірку оповідання Гемінґвея з його першої книги «У наш час». Це автобіографічний цикл текстів про Ніка Адамса, альтер его самого автора. Тут ідеться про його дорослішання та юність на американській Півночі. У першій новелі ми бачимо Ніка Адамса дитиною і дізнаємося більше про його батька, який також схожий на батька самого Гемінґвея. Друга і третя новела з циклу оповідають про його підліткове кохання і про те, як він, вже шістнадцяти- чи сімнадцятирічний, обговорює зі своїм другом Біллом розставання з дівчиною. Окремої

уваги заслуговує його діалог із Біллом про літературу, де вони, попиваючи віскі, діляться враженнями від улюблених книжок. Набагато більш динамічною є новела «Боксер», де Нік стикається зі світом волоцюг та колишніх ув'язнених. На противагу їй, оповідання «Містер та місіс Еліот» є ніби знущальною карикатурою з заможних американців, що приїздили до Франції у 20-х за покликом божественної моди.

І нарешті останнє оповідання завершує історію Ніка Адамса. Між цим Ніком і тим, що в попередніх новелах мандрував товаришами, переживав нещасливе кохання та напивався з другом перед риболовлею, пролягає відстань лише у декілька років. Та лише дуже спостережливий читач зрозуміє та за декількома деталями здогадається, що це були за кілька років. Принаймні, я спершу так і не зауважив цього, і зрозумів лише тоді, коли натрапив на есей Фіцджеральда, присвячений цьому оповіданню його друга.

Що ще можна сказати про ці оповідання? По-перше, вони мають напрочуд цікаву композицію, яка зберігається навіть відокремлено від усієї книги. Це нариси, які автор помістив як інтерлюдії між основними оповіданнями. Герої цих замальовок – це випадкові знайомі Гемінґвея: американські поліцейські, солдати Першої світової, матадори, революціонери та навіть грецький король. Насправді ці тексти з точки зору біографії аналізувати не менш цікаво, ніж оповідання про Ніка Адамса: у коротких нарисах відобразилися декілька років журналістської діяльності автора. Тут і його досвід написання кримінальних хронік, і його зацікавлення коридом після першої мандрівки до Іспанії, і декілька замальовок, присвячених Турецько-Грецькій війні, висвітлювати яку Гемінґвей поїхав як спеціальний кореспондент. Тут і його спілкування з ветеранами Першої світової, кожен із яких розповідав йому про власний досвід війни. У цих замальовках – відповідь на те, як формувався фірмовий «журналістський» стиль, як Гемінґвей вчився писати сухо та водночас яскраво, передавати цілу палітру образів та вражень за допомогою декількох тонких деталей, дібраних так, що читач немов відчував себе якщо не учасником подій,

# ЛІКАР ТА ЙОГО ДРУЖИНА

Дік Боултон прийшов з індіанського табору, аби напилати дрова для батька Ніка. Він привів свого сина Едді та ще одного індіанця на ім'я Біллі Тейбшоу. Вони проминули ліс та пройшли крізь чорні ворота, Едді ніс довгу ручну пилу. Він перекинув її через плече, і пила мелодійно брязкала з кожним його кроком. Біллі Тейбшоу ніс два великих гаки для кантування колод. Дік ніс три сокири, затиснувши їх під пахвами.

Він обернувся та зачинив ворота. Інші двоє пройшли вперед, прямуючи до берега озера, де лежали колоди, сховані у піску.

Ці колоди відірвалися з великої в'язки, яку буксував озером до лісопилки пароплав «Меджик». Їх прибило до цього пляжу, і якщо нічого з ними не зробити, то рано чи пізно екіпаж «Меджик» приплив би до берега шлюпкою, вони знайшли би колоди, підтягнули би їх усі за допомогою залізного гаку з кільцем, а тоді з них зробили би нову в'язку і відбуксували. Але лісоруби могли так ніколи за ними і не приплисти, тому що кілька колод

не вартували того, щоби посилати за ними човен. І якби за ними ніхто не прийшов, вони би залишилися лежати у воді, поки б не зогнили на цьому пляжі.

Батько Ніка вважав, що так воно і станеться, тому він вирішив найняти індіанців, аби ті прийшли з табору та напиляли з колод дрова своєю ручною пилою і нарубали їх, аби заготовити црова та окремо – великі обаполи для вогнища на подвір'ї. Дік Боултон обійшов котедж та спустився до озера. Там було чотири великих букових колоди, майже закопаних у піску. Едді повісив пилу за ручку на дерево. Дік поклав три сокири на маленькому причалі. Дік був напівкровкою, і багато фермерів довкола озера думали, що насправді він білий. Він був дуже лінивим, але якщо вже брався за роботу, то працював за двох. Він вийняв з кишені жувальний тютюн, відкусив шматок і почав жувати, а тоді заговорив до Едді та Біллі Тейбшоу мовою індіанців оджибве.

Вони зачепили кінцями своїх гаків одну з колод та покачали її, аби витягнути з піску. Вони налягали вагою всього тіла на древка гаків. Нарешті колода піддалася. Дік Боултон повернувся до батька Ніка.

– Оце багатенько дров ви вкрали, док, – сказав він.

– Не кажи так, Діку, – відповів лікар. – Це просто рештки сплавного лісу.

Едді та Біллі Тейбшоу витягнули колоду з мокрого піску та покотили її до води.

– Кидайте її там! – крикнув Дік Боултон.

– Для чого це? – спитав лікар.

– Щоб відмити. Змити пісок, щоби не потрапляв на пилу. Заразом хочу подивитися, чиє це дерево.

Колоду промили у воді. Едді та Біллі Тейбшоу сперлися на свої гаки, пріючи на сонці. Дік присів на коліна у пісок та подивився на тавро – позначку, яку відбили на торці колоди лісоруби.

– Належить Вайту та МакНеллі, – сказав він, підвівшись та обтрусивши штани на колінах.

Лікар помітно знітився.

– Тоді краще не пиляйте їх, Діку, – сказав він після короткої паузи.

– Не дуркуйте, док, – сказав Дік. – Не дуркуйте. Мені яке діло, у кого ви їх вкрали. Це мене не обходить.

– Якщо ти думаєш, що колоди крадені, то кидайте їх і забирайте свої інструменти назад до табору, – відчеканив лікар. Його обличчя було червоним.

– Не будьте як дитя мале, док, – сказав Дік. Він сплюнув тютюн на колоду. Цівка слини потекла до води. – Ви знаєте, що вони крадені, так само, як і я. Та мене це не обходить.

– Гаразд. Якщо ти думаєш, що вони крадені, беріть свої речі та забирайтеся звідси.

– Але, док...

– Беріть речі та забирайтеся.

– Слухайте, док!

– Якщо ти ще раз назвеш мене «док», я тобі зуби заб'ю у горлянку.

– О, ні, не заб'єте, док.

Дік Боултон дивився на лікаря. Дік був кремезним чолов'ягою. Він знав, яким був кремезним. Він любив битися. Тож зараз він був у своїй тарілці. Едді та Біллі Тейбшоу спиралися на свої гаки та дивилися на доктора. Доктор закусив нижню губу, під якою була густа щетина, і подивився на Діка Боултона. Тоді він розвернувся та пішов угору по схилу до котеджу. Зі спини було видно, наскільки він був розлюченим. Всі троє дивилися, як він підіймається схилом та заходить до котеджу.

Дік сказав щось мовою оджибве. Едді засміявся, але Біллі Тейбшоу був чимось дуже стурбований. Він не розумів англійської, але він пітнів весь час, поки тривала ця сварка. У нього були тонесенькі вуса, немов у китайця. Він взяв обидва гаки. Дік узяв сокири, а Едді зняв із дерева пилу. Вони рушили і пішли повз котедж та вийшли з чорних воріт до лісу. Дік лишив ворота відчиненими. Біллі Тейбшоу повернувся та зачинив їх. Вони зникли у хащах.

Тим часом у котеджі лікар, сидячи на ліжку у своїй кімнаті, дивився на купу медичних журналів на підлозі біля столу. Вони були все ще не розкриті, тож так і лежали у конвертах. Це його дратувало.

– Ти повернувся, щоби попрацювати, любий? – спитала дружина лікаря з кімнати, де вона лежала із завішеними шторами.

– Ні!

– Щось сталося?

– Просто я посварився із Діком Боултоном.

– Оу, – сказала його дружина. – Сподіваюся, ти не вийшов з себе, Генрі.

– Ні, – сказав лікар.

– Пам'ятай, що хто володіє своєю душею, той є могутнішим, ніж той, хто володіє містом, – сказала його дружина. Вона була прихильницею Християнської Науки<sup>1</sup>. Її Біблія, примірник «Науки та здоров'я» та якийсь релігійний журнал лежали на столику за ліжком у темній кімнаті.

Її чоловік не відповів. Він тепер сидів на ліжку і чистив рушницю. Він набив повний магазин важких жовтих патронів, а тоді знову виляскував їх. Вони розсипалися по ліжку.

– Генрі, – позвала його дружина. Тоді вона почекала ще хвилю. – Генрі!

– Так, – сказав лікар.

– Ти ж не сказав Болтону нічого, що його розсердило би, правда?

– Ні, – відповів лікар.

– А через що ви посварилися, любий?

– Нічого такого.

– Розкажи мені, Генрі. Будь ласка, не приховуй від мене нічого. Через що була сварка?

– Ну, Дік винен мені багато грошей за те, що я вилікував його скво<sup>2</sup> від пневмонії, і я думаю, що він хотів посваритися, щоб йому не довелося відробляти цей борг.

Його дружина мовчала. Лікар ретельно чистив свою рушницю ганчір'ям. Він знову набив магазин патронами, втискаючи їх проти пружини. Він сидів із рушницею на колінах. Вона йому дуже подобалася. Тоді він почув голос дружини з темної кімнати.

---

<sup>1</sup> Християнська Наука – релігійна течія у протестантизмі, заснована Мері Бейкер Едді (1821-1910)

<sup>2</sup> Скво – «дружина» мовою індіанців.

– Любий, я не думаю, я справді не думаю, що хтось би міг так вчинити.

– Ні?

– Ні. Я справді не вірю, що хтось міг би зробити таке навмисно.

Лікар підвівся та поставив рушницю у закуток за шафою.

– Ти кудись ідеш, любий?

– Думаю піти прогулятися, – сказав лікар.

– Якщо побачиш Ніка, любий, скажеш йому, що його мати хоче його побачити? – сказала його дружина.

Лікар вийшов на ганок. Вхідні двері зачинилися за ним. Він почув, як його дружина застогнала, коли двері гримнули.

– Вибач, – сказав він, звертаючись до вікна із завішеними шторами.

– Все гаразд, любий, – відповіла вона з-за вікна.

Він пройшовся спекотним подвір'ям та вийшов за ворота, а тоді рушив стежкою до хащів болиголову. У лісі було прохолодно навіть у такий спекотний день. Він побачив Ніка, який сидів, притулившись до дерева, і читав книгу.

– Твоя мама хотіла, щоби ти прийшов до неї, – сказав лікар.

– Я піду з тобою, – відповів Нік.

Його батько уважно подивився на нього.

– Гаразд. Тоді ходімо, – сказав він. – Давай мені книжку, я покладу її собі у кишеню.

– Тату, а я знаю, де тут живуть чорні білки! – сказав Нік.

– Чудово, – сказав його батько. – Ходімо, покажеш мені.

## ГЛАВА III

*Ми були у якомусь садку в Монсі. Молодий Баклі повернувся зі своєю розвідгрупою від річки. Перший німець, якого я побачив, ліз через стіну саду. Ми почекали, поки він перекине ногу через огорожу, а тоді підстрелили його. Він мав так багато амуніції на собі та виглядав страшенно здивованим, і тоді він впав до саду. Після нього ще троє лізли через стіну. Їх ми теж поклали. Кожен раз все було так само.*

## ЩОСЬ ЗАКІНЧИЛОСЯ

За старих днів Гортонз Бей був містечком лісорубів. Усі, хто там жив, постійно чули брязкання великих пил, які працювали на лісопилці біля озера. А тоді одного року з'ясувалося, що більше немає дерев, із яких можна пиляти дрова. Шхуни лісорубів увійшли до затоки, і їх навантажили залишками деревини, які валялися на подвір'ї. Вони позабирали всі купи колод. Тоді з величезної будівлі лісопилки позбирали все приладдя, яке можна було перевезти, і робітники повантажили його на борт однієї зі шхун. Шхуна вийшла з затоки до іншого берега озера, маючи на борту дві величезні пили, вагонетку, якою колоди підвозили під циркулярні пили, що оберталися, а ще – усі катки, колеса, паски та різне залізниччя, що було поскидане прямо на колоди, грудя яких була на рівні бортів. Все це було накрите брезентом, який нещадно трепотів на вітрі, аж ось вітрила шхуни розгорнулися, і вона попливла до затоки, забираючи з собою все, що утворювало лісопилку – і разом із нею ціле містечко, що називалося Гортонз Бей.

Одноповерхові бараки, їдальня, крамниця компанії, контори і сама лісопилка відтепер стояли покинуті на величезному пустирі, який весь був усіяний тирсою і навколо якого простягалася болотяна рівнина вздовж узбережжя затоки.

Десять років потому від лісопилки не залишилося нічого, крім розвалин і білого вапняка з її фундаменту, який виднівся крізь очерет, коли Нік та Марджорі гребли вздовж берега. Вони пливли вздовж краю каналу, де дно раптово обривалося з піщаного мілководдя – до ями з темної води завглибшки дванадцять футів. Вони рибалили і шукали місце, де можна поставити на ніч вудки з наживкою для райдужної форелі.

– Ось наші старі руїни, Ніку, – сказала Марджорі.

Нік, не перестаючи гребти, подивився на біле каміння між зелених дерев.

– То ось вони де, – сказав він.

– Пам'ятаєш часи, коли тут була лісопилка? – спитала Марджорі.

– Трохи пригадую, – відповів Нік.

– А зараз здається, що тут був якийсь замок, – сказала Марджорі.

Нік нічого не відповів. Вони гребли далі, поки не втратили з виду лісопилку, прямуючи вздовж лінії берега. Тоді Нік повернувся до затоки.

– Нічого не клює, – сказав Нік.

– Ні, – підтвердила Марджорі. Вона зосереджено слідкувала за вудкою весь час, навіть коли розмовляла. Їй подобалося рибалити. Їй подобалося рибалити з Ніком.

Зовсім біля човна крізь поверхню води виднілася велика форель. Нік так сильно наліг на весло, що човен ледь не перевернувся, та вудка з наживкою перемістилася туди, де годувалася форель. Коли спина форелі показалася з води, блесна почала шалено стрибати. Поверхнею пішли кола, немовби в неї влучила пригорща каміння. Показалася ще одна форель, яка годувалася з іншого боку човна.

– Вони годуються, – сказала Марджорі.

– Але не клюють, – сказав Нік.

Я не знаю, ким ми були. За винятком Коміна, ми починали як американці, але після трьох років, у наших британських мундирах та з британськими крильцями тут і стрічкою там, – я не думаю, що після цих трьох років ми хоч трохи турбувалися про те, ким ми були, ані у думках, ані у спогадах.

І цього дня, а точніше, цього вечора, ми були навіть менше, ніж це, або більше: або над, або поза тим, про що ми не турбувалися протягом трьох років. Субадар<sup>1</sup>, у його тюрбані та з його зірочками, що були схожі на майорські, після того, як побував там, сказав, що ми нагадуємо людей, які намагаються ходити у воді.

– Але скоро це розсіється, – сказав він. – Ці міазми ненависті та слів. Ми схожі на людей, які намагаються ходити у воді, затримавши дихання та спостерігаючи за своїми кінцівками, спостерігаючи за нерухомістю, яку нічого не порушує. І ми не здатні ані торкнутися їх, ані відчути, позбавлені всього, крім безсилля.

---

<sup>1</sup> Субадар – другий вищий ранг індійських офіцерів у Британській Армії.

Тоді ми саме були в автомобілі, їхали до Ам'єну, Сарторіс був за кермом, а Комін сидів біля нього, гойдаючись вперед і назад, як бовван, тоді як субадар, Бленд і я сиділи позаду, кожен із пляшкою чи двома у кишенях. Окрім субадара, звичайно. Він був низький, широкий та коренастий, а ще тримався абсолютної тверезості. У цьому вирі алкоголю, де всі ми безнадійно намагалися порятуватися від себе самих, він був немов скеля, тихо розмовляючи важким басом, який був надто низьким для нього, може, рази у чотири: «У моїй країні я був принцом. Але ж усі люди – браття».

Та дванадцять років потому я вже думаю про нас тодішніх як про жуків на поверхні води, – нерухомих, безцільних та невтомних. Хоча ні, не на поверхні; всередині неї, на цій демаркаційній лінії між водою та повітрям, іноді поринаючи під воду, іноді – ні. Вам траплялося бачити, як величезна хвиля накочує на узбережжя, на якусь тиху бухту зі спокійною водою, ніби добре знайоме, але трохи моторошне видовище, тоді як позаду поглинутий мороком горизонт провіщує страшну бурю?.. Ось у цій воді ми й плавали, немов викинутий з корабля баласт. Навіть за дванадцять років ця вода не стала яснішою. Не було у цьому ані початку, ані кінця. Ми вийшли нізвідки, не спостерігши бурі, від якої ми врятувалися, та чужих берегів, від яких не могли врятуватися; і опинилися там якраз в інтервалі між двома валами шторму – та померли, будиши надто молодими, аби хоч трохи пожити.

Ми зупинилися посеред дороги, аби знову випити. Місцевість була темною та порожньою. І тихою: це одразу впадало в очі всім. Можна було почути, як дихає земля, немовби вбирає етер, немовби ще не знає, не вірить, що вона прокинулася.

– А от зараз мир, – сказав субадар. – Всі люди – браття.

– Ти колись виступав перед студентським клубом, – сказав Бленд.

Він був білявим та високим. Коли він проходив крізь кімнату, де сиділи жінки, він залишав після себе хвилю зітхань, немов пароплав. Він теж був південцем, як і Сарторіс; але на відміну від Сарторіса, за п'ять місяців, які він вилітав, ніхто не бачив

жодного отвору від кулі на його літаку. Він перевівся з Оксфордського батальйону: він навчався в Оксфорді за Стипендією Родса, мав пенсне та нашивку за поранення. Коли він напивався, то починав розповідати про свою дружину, хоча всі знали, що він був неодружений. Він взяв у Сарторіса пляшку та відпив.

– У мене найгарніша маленька дружина у світі, – сказав він. – Я вам про неї розкажу.

– Не треба, – сказав Сарторіс. – Віддай її Коміну. Йому треба дівчину.

– Гаразд, – сказав Бленд. – Можеш забирати її, Коміне.

– Вона білявка? – спитав Комін.

– Я не знаю, – сказав Бленд. Він повернувся до субадара: – Ти колись виступав перед студентським клубом. Я тебе пам'ятаю.

– А, – сказав субадар. – Оксфорд. Так.

– Він може відвідувати їхні університети разом із шляхетними білошкірими, – сказав Бленд. – Але він не може стати офіцером, тому що шляхетність – це справа кольору шкіри, а не походження чи поведження.

– Війна важливіша за істину, – сказав субадар. – Отже, нам потрібно обмежити кількість тих, кому пощастило отримати цей привілей, аби вона не втратила популярність у багатьох, які мають на ній померти.

– Чому війна важливіша? – запитав я. – Я думав, що це війна за те, аби закінчити всі війни.

Субадар, темний, спокійний, зробив короткий благальний жест.

– Поки вона тривала, я теж був білим. А для білих вона важливіша, тому що вони є тим, ким вони є: війна надає їм їхню сутність.

– Отже, ти бачиш більше, ніж ми?

– Людина бачить далі, дивлячись із темряви у світло, аніж той, хто дивиться зі світла. Це принцип оптики. Коли дивишся крізь скло бажань і відчуттів, то лише дражниш себе замість того, аби щось побачити.

– Що ж ти тоді бачиш? – спитав Бленд.

1914

Війна прийшла – і світова Зима,  
З пільмою й снігом підступає нині.  
Жахливий смерч із центром у Берліні  
Усю Європу охопив, немов чума,

Зірвавши поступу вітрила. Прапори  
Мистецтва згорнуті. Поезія в агонії. Панує  
Голод думок і почуттів. Кохання в'яне все.  
І Осінь людства зотліває до пори.

Бо ще в Елладі зародилася весна  
І в Давнім Римі спалахнуло з блиском літо –  
Тривала осінь не одне століття  
І зрештою, з багатим урожаєм йде вона.

Проте тепер – люта зима, і все ж, ще є надія,  
Що на крові зійде посів, нова весна поспіє.

## Дивна зустріч

Здавалося, що просто з поля бою  
Я мов потрапив до глибокого тунелю,  
Прокопаного крізь твердий граніт,  
Колись давно, в час титанічних війн.  
Я бачив там сновид, які стогнали  
Від страшних мук, без порятунку смерті.  
Коли ж я пройшов повз, один з них вскочив  
І жалісно на мене глянув, мов впізнавши,  
А тоді звів угору руки молитовно.  
І з його усмішки я враз збагнув, де ми застрягли –  
Мертвою усмішка була. І ми стояли в пеклі.

Затьмарив страх його бліде обличчя;  
І все ж не було крові тут, яка лилась назовні,  
Не було чути рев гармат, не було газу.  
«О незнайомцю», – я сказав, – «чого ти так боїшся?».  
«Нічого, – відказав, – «окрім років даремних  
Та безнадії. Адже, як і ти,  
Я теж плекав надії; я шукав  
У світі завжди вищої краси,  
Яка ховається ані в очах, ані в волоссі,  
Але живе у миті, плині часу.  
І її втрата тут є найстрашніша.

Так, я колись вмів будь-кого смішити  
І смутку я не знав, який лиш зараз  
Мене спіткав. Я маю на увазі  
Цю правду про війну, її марноту.  
Марноту, що ніхто не зрозумів.  
Адже вона народжується з гніву  
І швидко, наче тигр, хапає здобич,  
Нехай навіть прогрес керує світом.

І все ж, я воював та був хоробрим;  
Я мудрим був і скористався шансом  
Піти, так і не побачивши, як світ  
Перетворився на страшні руїни.  
Ну, а тоді, як у крові загрузнуть колісниці,  
Я повернуся, щоб відмити їхні вісі,  
Щоб істину цей бруд не заплямив.  
Я скрізь блукав душею, але бачив  
Одні лиш рани, гнійники війни.  
Чоловіків, які без ран стікали кров'ю.

Я є тобою вбитий ворог, друже мій.  
Навіть у темряві я все ж тебе впізнав:  
Ти заколов мене багнетом у траншеї –  
Я змерз настільки, що не міг поворухнутись.  
Тепер вже спи...»

# Зігфрід Сассун

## Солдати

Безформна темрява розсіюється трохи,  
І проступають крізь туман світанку  
Чоловіки похмурі, що крокують  
Із мокрими від сирості ногами,  
Вони крокують, дивлячись у небо,  
Змарнілі та спустошені. Розбивши  
Примару ночі, вони знову відчують  
Себе самотніми під час ранкового затишшя,  
У ці немовби вимерлі години.

Та все ж вони не хочуть помирати  
І смерть висміюють, знаходячи ще діри  
В її заплутаній, підступній обороні.  
За спинами у них – безпека й тиша,  
Галявини та спів птахів; вони ж прямують  
До краю, де усе лежить в руїнах,  
І небо розверзається над головами,  
Печальний, курявою вкритий горизонт,  
Ліси згорілі та затоплені траншеї,  
І вибухи, один за одним, без зупину.

Мої хоробрі друзі! Коли ваші душі  
Злітають в небо, і коли мерці безоки  
Сідлають диких та примарних коней битви,  
Стоїть посеред поля бою Смерть.